
ANMELDELSER

wordprocessor er det egentlige subjekt bag skriften. En pointe, som Baudrillard muligvis ville bifalde.

Kellner finder Baudrillards skrifter efter *L'échange symbolique* 'increasingly tiresome' og ind imellem virker det underligt, at Kellner overhovedet gider beskæftige sig med denne tænker, der sidder i en whiskyrus og betragter Death Valley. Problemet med Kellners polyteoretiske dialektik er, at han leder efter en teori som abonnerer på et om ikke stærkt så dog virkningsfuldt sandhedsbegreb. Dette er langt fra tonen i *Cool Memories*, hvor det hedder: "Man skal spille med sandheden som udfordring, sige mere om sandheden end det er nødvendigt, for at den er sand i streng forstand. Sandheden skal overraske, ellers tilhører den dumheden". I en sådan situation må man affinde sig med, at det simpelthen bliver 'for meget' - det er dette 'for meget', der overhovedet legitimerer skriften; om noget overhovedet.

Ove Christensen

Mine damer og herrer - Jeg er fortabt

Anne Cohen-Solal: *Sartre*, bind 1 og 2. Spektrum, København 1990.
James F. Masterson: *Det truede selv. Borderline og narcissisme - personlighedsforstyrrelser i det moderne samfund*, Hans Reitzels forlag, København 1990.

*

"Forladtheddepression" er nyere psykiatris betegnelse for den udløsende faktor bag tidens borderline-tilfælde og narcissistiske personlighedsforstyrrelser.

Den amerikanske psykiater James F. Masterson har i 1988 skrevet en bog om emnet, som nu foreligger på dansk med titlen "Det truede selv. Borderline og narcissisme - personlighedsforstyrrelser i det moderne samfund".

Op igennem trediverne arbejdede Jean-Paul Sartre på en "pamflet om kontingensen". I 1929 havde han vundet en konkurrence, som Ecole Normale Supérieure havde udskrevet i filosofi, om temaet "Frihed og kontingens". Simone de Beauvoir blev nummer to. I 1938 udkom pamfletten, efter endeløse omskrivninger, sletninger og korrektioner, under titlen *Kvalme*, og denne roman gjorde med ét slag forfatteren berømt.

Han kunne flytte til Paris sammen med de Beauvoir og således lægge den forhadte forladthed i fransk provins bag sig. Nu kunne grimheden, den tiltagende fedme og skaldethed samt forbruget af mennesker, alkohol og cigaretter leves med manér. Der kunne blive tid til yderligere filosofisk og kunstnerisk fordybelse. De

ANMELDELSER

næste fem år blev et inferno af skaben, og toppen på kransekagen blev det filosofiske hovedværk om *L'être et le néant*, som udkom i 1943.

I dette værk gøres den forladthed, moderne psykiatri udforsker i forbindelse med tidens nye psykiske sygdomme, til det moderne menneskes, ja menneskets ontologiske vilkår. Fordi mennesket er kastet ind i verden og historien, er det også alene, latent depressivt, angst og dømt til frihed, hævdes det i dette værk med en særlig cartesiansk og pascalsk - kort: fransk - drejning af en mængde indsigter fra Husserl og Heidegger.

I 1890 i Knut Hamsuns roman *Sult*, én af de betydningsfulde forgængere i europæisk litteraturhistorie til Sartres *Kvalme*, inkluderer hovedpersonen, der også vandrer rundt i en provinsby med pamfletter og artikeludkast under armen: "Mine damer og herrer, jeg er fortabt". "Asiatisk i vælde...er angsten", skriver Steffensen i en brandert, mens han sover den ud på sofaen i Jastraus dagligstue, og en anden dag tror Jastrau i kristusagtig, overgrandios almagtssvimlen og efter måneder drik at kunne kalde duerne på rådhuspladsen i København til sig. Begge dele i Tom Kristensens *Hærværk*.

Svimlende grandiositet i chokagtig konfrontation med elementære biologiske kendsgerninger (som sult, ældelse og død) er et centralt tema i den modernistiske kunst siden Baudelaire, og den er panik- og angstskabende symptomdannelse i de moderne personlighedsforstyrrelser, som går under betegnelser som "borderline" og "narcissisme" i den moderne efterfreudske psykiatri. Her har man ikke længere (angst)neurotiske patienter som tidligere, men "grundløst" forstyrrede og depressive

mennesker, som ikke er modtagelige for en traditionel psykoanalytisk terapi, for hvilken gennemlevelsen af opgøret med faderautoriteten i den ødipale konfliktsituation var afgørende.

For det første er faderautoriteten nu om dage skrumpet ind til en dårlig vittighed, hvis den da ikke er helt fraværende, men for det andet er moderen - den primære plejerson i den præødipale livssituation - svulmet voldsomt op. Både i virkeligheden og i det psykologiske problemregister, som moderne forstyrrelser frembyder.

Jean-Paul Sartre lever det meste af sit liv i usædvanlig og blivende nærkontakt med sin mor. I sin netop udkomne biografi om Sartre mere end antyder Annie Cohen-Solal et incestuøst eller i hvert fald incestagtigt forhold mellem mor og søn, så da Sartres nye stedfar dør, flytter den midaldrende, allerede verdensberømte filosof ind hos sin mor i Rue Bonaparte. Hun sørger således igen for den forplejning og skopudsning, som Sartre i årene forinden havde ladet hoteller ordne.

I sin filosofi, som den forligger i *L'être et le néant*, tager Sartre udgangspunkt i den modernitetserfaring, kunne vi kalde det, som modelleres af konfrontationen mellem ideal almagtssvimlen og tilværelsen i dens konkrete, banale givethed. På det punkt ligger *L'être et le néant* umiddelbart i forlængelse af "pamfletten om kontingenansen", *Kvalme*. Sartre er endvidere bevidst om med netop denne optik at gribe hen over Heidegger, så at sige, og direkte tilbage til Nietzsche.

I sin ungdom havde Nietzsche, hvis forhold til moren også havde været påfaldende, idealiseret Wagner, og han havde romantisk tilbedt tragedien. Men han bliver klogere, efterhånden som han ældes,

ANMELDELSER

han indser tilværelsens platte og altformenneskelige dimension og spiller nu denne dimension aggressivt, sandhedsinsisterende ud mod ungdomstidens idealiseringer. Af den banale tilværelse kan der ikke afledes nogen menneskelig værdi, men da værdier er nødvendige for mennesket, er der ikke andet for, end at det sætter disse værdier helt suverænt, dvs. i kamp med banaliteten. Kun således kan mennesket nogensinde gøre sig håb om at vride sig løs af det banale og blive - et overmenneske, som han kalder det i de sidste skrifter inden sammenbruddet.

Både Nietzsche og Sartre er således udpræget, hvad moderne psykiatri kalder for "personlighedsforstyrrede", og de befinder sig et sted mellem "borderline" og "narcissisme". I sin bog om det truede selv udråber Masterson da også Sartre til "forladtheddepressionens filosof". Cohen-Solals biografi om Sartre, som nu foreligger på dansk, kan siges at bekræfte denne diagnose, selv om den smule om den sartreske filosofi, Masterson henviser til, ikke siger andet end at dén har han ikke begrebet et kvidder af.

Sartre er et ulykkeligt menneske, som imidlertid er i stand til at leve og ikke lide sin ulykke. Forholdet til kvinder, herunder Simone de Beauvoir, er en velkendt myte, som biografien kun kan bekræfte: Sartre evner øjensynligt ikke den intime længerevarende kontakt til andre kvinder end sin mor, han insisterer følgelig på distance til "Bæveren" alias de Beauvoir livet igennem, selv om han iøvrigt sætter hende højere end nogen anden, hans seksuelle forbrug af lejlighedsvis bekendtskaber er legendarisk, men især er det legendarisk, fordi Sartre insisterer på

gennemsigtighed angående øjeblikkelige valg og præferencer.

Intet bør skjules af tænke- og talemaskinen Sartre, som drikker, ryger, læser, skriver og tager noter til sin egen talestrøm, hvis han da ikke er på rejse med "Bæveren" eller én af elskerinderne. Omkring hans frenetiske og permanente acting-out, som psykiatrien stigmatiserende kalder den slags adfærd, samler der sig efterhånden en slags social organisme, som får navnet - af sig selv og andre - "Familien". Denne gruppe fungerer som eksekutivorgan for og vejleder af mesteren himself, til hvis inderste - hvis eksistens han iøvrigt selv benægter filosofisk i sin særlige radikale udgave af den husserlske intentionalitet - ingen nogensinde får adgang.

Når man har læst sig mæt på Cohen-Solals enorme biografi, der som underholdning er alle pengene værd, kan man godt sidde tilbage med et spørgsmål på læberne: har denne mand, som mere end nogen anden i dette århundrede har stået fadder til den filosofiske skelnen mellem autenticitet og inautenticitet, ikke selv levet ufuldbyrdet og usandfærdigt? Er han ikke af ulykke blevet jaget fra sted til sted og fra projekt til projekt ligesom de case stories er blevet det, som Masterson krydrer sin bog om "Det truede selv..." med, og som gør denne bog anvendelig som underholdning, hvor den nok er tvivlsom som teori? Og er han ikke til sidst, lang tid før tiden, gået til grunde på det, sådan at filosofisk interesserede i dag kun har torsoer til disposition, med "Væren og intel" som det absolutte tyngdepunkt?

En type som Sartre er måske det nærmeste, det tyvende århundrede er

ANMELDELSER

kommet på Nietzsches overmenneske, og som det menneske af kød og blod, han også var, har han måttet betale prisen: brat invalidisering og tidlig død, og inden da uværdige intermezzi med "Familien" som direkte følge af den umyndighed og mangel på dømmekraft, invaliditeten tvang ham ud i i de sidste år.

Men at han havde leget med ilden, at han var et umådeholdent og usædvanligt menneske viste sig ikke blot i det hæmningsløse indtag af røg, kvinder, whisky og litteratur. Det viste sig også i, at han som enhver ordentlig narcissist i konfrontationen med døden valgte overhalingen venstre om. Når trætheden meldte sig på uplanlagte og upassende tidspunkter regulerede han det ved indtag af amfetamin, og når den ikke meldte sig prompte på de rigtige tidspunkter, reguleredes også det - ved overdrevent indtag af sove-medicin.

Presset på den lille mand fra elskerinderne, bæveren, "familien" - dem der var bæret over at blive lukket ind i varmen og dem der gik og smækkede med døren - verdenssituationen samt publikum var næsten lige så stort som dét pres, han lagde på sig selv med baggrund i det storhedsvanvittige valg af sig selv som verdensberømt forfatter.

Hovedet holdt, men kroppen gjorde ikke: fra begyndelsen af halvtredserne tilbagevendende hjerteanfald, kredsløbsforstyrrelser og psykiske absencer - det sidste iøvrigt et fænomen, han delte med Flaubert, og som er meget fremtrædende i den eksistentielle psykoanalyse af denne i "Familiens idiot". Med filminstruktøren John Houstons ord: "Hans ansigt var op-pustet og arret, hans tænder var gule og øjnene pegede i hver sin retning... Var det

bevidst, at han stillede så store krav til sig selv og gik så langt ud over sine grænser? Var han klar over, hvor meget hans umådeholdne levemåde lignede et selvmord?"

Cohen Solals biografi er god som biografi i betragtning af, at man af en biografi i det 20. århundrede, hinsides romantikkens heltedyrkelse og hinsides videnskabelighedens reduktionisme, må forvente en velserveret indsigt i de altfor-menneskelige baggrunde og omkostninger bag det grandiose levede liv; en ikke hadsk, men kærlig hudfletning af geniet i tråd med dén, Nietzsche præsterede overfor Wagner, hvis vi trækker hadet fra, og dén, Sartre - både kærlig og kølig - præsterede over for Flaubert i *Familiens idiot*. Nøjagtig som enhver anden 'idiot', som borgerligheden siden midten af forrige århundrede har produceret, behandlet og om nødvendigt spærret inde på galeanstalt eller fængsel, er også geniet kontingent konstitueret - og altså som oftest også institutionaliseret i institutionen 'kunst'.

"The show must go on", som amerikansk showbiz udtrykker det, og dén er ikke langt fra at kunne siges at være modernitetens vise sten, eller "Obladi-oblada-life goes on", som Lennon-McCartney varierer det. Hvad kan man andet end at forsøge at undslippe forfølgelsen i en tilstand, hvor alle tror sig forfulgt, men ingen er det? Hvad kan man - med Kafka og kriminalromanen (den gode som den dårlige) - andet end at søge at befri sig for den imaginære, men universelle skyldighed? Og hvad er det andet end den romantiske, protestantiske og liberalkapitalistiske rundesang? Sartre er bare ét af de mere underholdende eksempler, som det er værd at skrive og læse en biografi om, fordi

man i konfrontationen med hans ekstreme variant af et moderne liv kan få stof til refleksioner over og måske diskussioner om, hvad et moderne liv kan og bør være.

Det kan man også få ved læsning af Mastersons psykiatribog om borderline og de narcissistiske personlighedsforstyrrelser. Den er som Cohen-Solals bog om Sartre godt skrevet, den handler fra en anden synsvinkel om det samme, og selv om den i sit større perspektiv ikke har bedre vision end at alle strengt taget skulle i terapi hos Masterson, så rører denne efterfreudske, senmoderne psykiatri ved de samme temaer, som behandlede i Sartres filosofi, og som var dramaet i hans liv.

Der er ingen tvivl om, at hvis psykiatrien og filosofien kunne se ud over deres egen næsetip, ville en del være nået for alle almindelige 'idioter' i det senmoderne.

Hans Jørgen Thomsen

Civilisationskritikkens opgør med den ulykkelige bevidsthed

Hans-Jørgen Schanz: *Forandring og balance - refleksioner over metafysik og modernitet*. Modtryk, Århus 1990.

*

Store armbevægelser og besværgende udtalelser i forbindelse med de sidste publikationer fra Hans-Jørgen Schanz har der allerede været nogen stykker af. Siden udgivelsen af *Tendenser* fra 1988, hvor Schanz første gang anførte, at det var nødvendigt at foretage en sproglig-pragmatisk vending inden for fornufts- og civilisationskritikken, har det ikke skortet på proklamationerne om, at den endegyldige afvikling af det marxiske paradigme nu var at regne for en kendsgerning. Her og der har man endda været så konsekvent at betegne Schanz som forhenværende kapitallogikker.

Det er store ord, og når *Forandring og balance* er læst til ende, melder spørgsmålet sig derfor også næsten refleksagtigt, om ikke der er noget overreageret i at indføre en cæsur i forfatterskabet, om ikke det er en smule forhastet at tale om 'den tidlige' og 'den sene' Schanz. Giver det sig selv, at med *Forandring og balance* er der oprettet et vandtæt skot mellem år 1990 og så f.eks. *Civilisationskritik og socialisme* fra 1982?

At der tilsyneladende uden videre svares bekræftende på dette, er, når tidspunktet og de ydre omstændigheder i det hele taget tages i betragtning, egentlig ikke så sært. For det første har civilisationskritikken op